

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakértői véleménye

Köztéri szobor áthelyezése

Ügyszám: SzJSzT – 13/13

A Megkereső a város Fő terén álló, Szobrászművész által alkotott szobor áthelyezése vonatkozásában a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 13.§-ának értelmezését kérte.

A szakvélemény szempontjából releváns tényállás

A város főterén állították fel a Szoborművet. A Szoborművet az alkotó a M. társasággal kötött szerződés keretében készítette. A város önkormányzata azonban a főter átépítéséről döntött, amely a tér eddigi funkciójának változását is jelenti. **A tér funkcióváltásával függ össze a Szobormű áthelyezésének szükségessége**, mert az építési tervek alapján a tér déli részén jégpálya kerülne kiépítésre, ahol jelenleg a Szobormű áll, tehát a térnek ezen része a kikapcsolódást szolgálná, míg a tér nyugati részén kerülne sor a Szobormű újonnan történő felállítására, itt ugyanis fennmaradna a Szoborműhöz méltó környezet. A Szobormű áthelyezéséről szóló döntés meghozatalát megelőzően a képviselő testület az alkotó özvegyéhez fordult az Szobormű áthelyezéséhez szükséges hozzájárulás beszerzése érdekében, aki azonban ezen hozzájárulást megtagadta.

Az eljáró tanács szakvéleménye

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint *„a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást [...]”*. Az eljáró tanács szakvéleménye meghozatalakor ezért kizárólag a megkereséshez csatolt iratok, dokumentumok alapján hozta meg szakvéleményét.

Az eljáró tanács érdemi döntést tartalmazó szakvélemény nyújtására nem jogosult, kizárólag a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: "Szjt.") rendelkezései alapján **egyfajta szempontrendszer nyújthat** a megkeresést benyújtó önkormányzat számára. Az eljáró tanács a vizsgálat során kitér (1) a Szobormű szerzői jogi védelmének fennállására, (2) a vállalkozási szerződés rendelkezéseire, (3) a szerzőt megillető mű integritásához kötődő szempontrendszerre, (4) a tulajdonos és a szerző jogainak összemérésére, végül pedig (5) a köztéri szobrokat érintő döntések speciális eljárási szabályaira.

1. Szerzői jogi védelem fennállása

Mindenekelőtt a Szobormű szerzői jogi védelmének fennállása – a védelmi idő tekintetében – az Szjt. alapján vizsgálandó:

31. § (1)-(2) „A szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben. A hetvenéves védelmi időt a szerző halálát követő év első napjától, szerzőtársak esetében az utoljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani.”

Az alkotó a 2008. évében halt meg, így a Szobormű védelmi ideje még nem járt le, **ezért a Szobormű szerzői jogi védelme fennáll.**

2. Vállalkozói szerződés és a megrendelőt megillető jogok

A Megkeresés mellékleteként csatolt vállalkozási szerződés (a továbbiakban: Vállalkozási szerződés) értelmében a M. társaság 2000. február 18. napján szerződést kötött a város önkormányzatával a Szobormű elkészítésére. A vállalkozó a szerződésben vállalta a Szobormű szobrászművész közreműködésével történő elkészítését a város főterére, azzal, hogy a talpazat elkészítéséről az önkormányzat gondoskodik.

A közterületi szobor **tulajdonosa megszerzi egyrészt a műpéldány tulajdonjogát** a szobrásztól, másrészt – attól függetlenül, hogy kötött-e külön felhasználási szerződést – **bizonyos felhasználási jogot**, azaz kiállítási jogot (Szt. 69. §), e körbe tartozik a felállításra vonatkozó jog is. A **kiállítás és a felállítás joga** részben egymást átfedő jelentéssel bírnak, mégsem azonos fogalmak. A felállítás általában véve a szobor végleges helyen történő elhelyezését jelenti. Esetek többségében az alkotó a művet az adott helyre tervezi, így a helyszín adottságai kihatással vannak a mű témájának, mértének, anyagának egyéb paramétereinek kiválasztására. A kiállítás ezzel szemben egyfajta művészeti „árubemutató” egy ilyen célra speciálisan kialakított helyen, ahol az egyes kiállított művek cserélődhetnek.

A közterületi szobor tulajdonosának tulajdonjogából eredően megilleti a kiállítás joga, ebből következően azonban nem terheli kiállítási kötelezettség, kivéve, ha a megrendelő az adott alkotás kiállítását/felállítását kötelezettséggként vállalta. **A jelen Vállalkozói szerződés azonban ez utóbbi kötelezettségre nem tartalmaz utalást.**

Abban az esetben, ha a megrendelő **egy meghatározott közterületen** történő kiállítás (felállítás) jogát szerzi meg, a szerződés értelmében megszerzett felhasználási jog terjedelmén túlhaladó felhasználást valósíthat meg, akkor, ha a **szobor áthelyezéséről dönt, amely döntés a szobor alkotójának szerzői jogát sértheti.** Ez utóbbi következik az alábbi rendelkezésből:

„Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.” [Szt. 16. § (6)]

Áthelyezéssel tehát a szerző kiállítási joga sérülhet, abban az esetben, ha a felhasználási szerződés egy konkrétan meghatározott helyre vonatkozik. **Jelen esetben a Vállalkozási szerződés a Szobormű helyszínéül a város főtérét jelöli ugyan meg, annak főtéren történő pontos helyét azonban nem határozza meg. A Megkeresés értelmében a Szobormű helyszíne a főtéren maradna azzal, hogy annak más pontján kerülne felállításra.**

3. A szerzőnek a mű integritásához való joga megítélésének szempontrendszere

A mű integritáshoz való jogából (Szt. 13. §) következik, hogy a köztéri szobroknál a művet körbeölelő környezet az alkotás szerves, integrált részét jelenti, hiszen az alkotás a környezetében nyeri el az alkotás „szerzői rendeltetését”.

Szt. 13. §-a: „A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

Az idézett rendelkezés értelmében egyértelműen megállapítható a szerzőnek a mű integritásához való jogának a sérelme, amennyiben a művet érintő változtatás – az áthelyezés – a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. Ennek megállapítását segítheti az alábbi példaként felsorolt szempontok vizsgálata:

Szakmai szempontok megnevezése:	Szakmai szempontok alkalmazása a Szobormű áthelyezésénél:
1. A Szobormű térszervező szerep	Egy történelmi személyiséget megidéző szobormű csak megfelelő elhelyezéssel, térszervező pozícióban tud érvényesülni.
2. Eredeti helyszínre tervezték-e és helyezték-e a szobrot?¹	A Szoborművet a város főterére tervezték, előre meg nem határozott pontra. (ld. Vállalkozói szerződés 2. pontját)
3. Lépték (mérték) az adott térhez igazodik-e?	A szobor léptéke a templomhoz igazodott, az eredeti tér meghatározatlan a nagy forgalmú, széles út miatt.
4. A Szobormű körbejárhatósága szempont volt-e a felállításakor és ez változna-e?	A műnek van főnézete, de a körbejárhatóság erős szempont. Ez érvényesül a régi és a tervezett új pozícióban is.
5. Kapcsolódik-e más térszervező (pl. kertépítő) megoldásokhoz?	Az eredeti helyszín kényszer pozíciót hozott létre a gépjárműforgalom miatt. Az új terv nyugodtabb, emelkedettebb környezetet indukál.
6. A Szobormű hatása összefügg-e egyéb, a közterületen elhelyezett szobrokkal?	A régi elhelyezésben, és az új terv szerint sem kapcsolódik más szoborművekkel.
7. A szobor képábrázolásához (szimbólum rendszeréhez) a szobor elhelyezésekor fennállt-e valamiféle kapcsolódás a szobor környezetéhez?	Az emlékszobor a templomhoz, annak külső teréhez kapcsolódik mindkét elhelyezésnél. Az első elhelyezésnél erősség volt a templom főbejáratának közelsége, a másodiknál viszont a térrész fókuszpontjává válik.
8. A Szobormű az adott téren kulturális közkinccs részévé vált-e?	A szobormű az adott téren egyértelműen a magyar kulturális közkinccs részévé vált. A látványterv ismeretében az új helyszín méltóbb környezetnek ígérkezik a történelmi

¹ Ennek értelmében lényeges kérdés, ha az alkotó a Szoborművet az eredeti helyszínre tervezte-e, így ugyanis valószínűsíthető, hogy a tér adottságai, tájolása, építészeti rendszere, a tömegek, a síkok, a metszéspontok, a mérték befolyásolták a szobor formáját, méreteit, anyagának kiválasztását, azaz tervezését és megvalósítását.

köztudatunkba még nem igazán beágyazódott emlékszobor számára.

Amennyiben jelen esetben a szerzői becsület és hírnév sérelme megállapítható, a szerzőt megillető szerzői jog tulajdonjoggal való összemérése szükséges.

4. A tulajdonos és a szerző érdekeinek összemérése

A közterületi szobor tulajdonosát megillető tulajdonjogából, valamint kiállítási jogából (és annak kötelezettségének hiányából) következik, hogy a tulajdonosnak **jogában állhat** – ha ezzel a szerző kiállítási jogát, valamint mű integritáshoz való jogát nem sérti – a **szobor áthelyezése más közterületre**.

Arról azonban, hogy a szerzői jog a tulajdonjog által korlátozható-e, és ha igen, milyen mértékben, illetve milyen módon, szükség esetén a **jogalkalmazónak (azaz a bíróságnak) az eset valamennyi körülményeit figyelembe véve kell döntést hoznia.**² A két jog ütközése értékelésének alapjául pedig a **rendeltetészerű joggyakorlás** szolgál, amelyet esetről esetre lehet eldönteni. Erre tehát általános, konkrét szabály nincsen, így az Szjt. 3. § rendelkezés alapján a Ptk. 2. § (2) bekezdése és az 5. § (1) és (2) bekezdéseinek rendelkezései nyújtanak eligazítást a jogalkalmazó számára.

Megjegyezhető ugyanakkor, hogy a szerzőt és a tulajdonost megillető azonos rangú jogok mögött meghúzódó érdekek jellegükben eltérnek egymástól, hiszen közterület esetén a tulajdonjog mögött nem egy személy vagy személyek kisebb érdekcsoportjának magánérdekei állnak, hanem a város polgárainak érkei, azaz a közérdek áll.

A tulajdonos tekintetében tehát azt kell értékelni, hogy a szobor áthelyezéséről szóló döntés a rendeltetészerű joggyakorlás körébe tartozik-e. Ennek egyik legjellemzőbb indokául szolgálhat, amikor a közterület átalakításához elkerülhetetlen a szobor áthelyezése például a közterület funkciójának változása miatt.

Egy hasonló esetben az Ítéltábla a következőképpen foglalt állást:

*„Az alperes tulajdonosi érdeke [...] az, hogy a szobor és az azt körbe vevő növényzet eredeti helyén kialakított birtokolt területet kisebb városi ünnepségekre használják. Az alperesnek a területrendezéssel egy olyan egybefüggő, szabad térség kialakítása volt a célja, ahol a városlakók összegyűlhetnek, rendezvényeket tarthatnak. Az így kialakított üres terület közepére esik a szobor régi helye, így a visszakerülése megakadályozná a közösség használatra vonatkozó terveit, míg a jelenlegi, méltó helyén a szobor ezt a régi-új funkciót nem zavarná.”*³

Ez utóbbi esetben a bíróság a közterület megalapozott funkcióváltására tekintettel nem rendelte el a keresetben kért, az eredeti helyre történő visszaállítását a szobornak.

² Ld. SZJSZT-06/2007/01.

³ Ld. Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.287/2012/5.

5. Köztéri szobrok áthelyezésével kapcsolatos speciális eljárási szabályok

A köztéri szobrokat érintő elhelyezéssel, áthelyezéssel, lebontással kapcsolatban speciális szabályok érvényesülnek.

A helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreikről szóló 1991. évi XX. törvény (a továbbiakban: Öktv.) 109.§-ának (1)-(2) bekezdései szerint a művészeti alkotás közterületen való áthelyezéséről a település önkormányzatának képviselő testülete dönt, miután a szobor áthelyezéséről szóló döntést megelőzően a műalkotás művészi értékére vonatkozó szakvéleményt beszerezte.

Az ilyen szakvélemény nyújtására a kulturális tárca felügyelete alá tartozó Képző- és Iparművészeti Lektorátus, illetve a fővárosban a Budapest Galéria jogosultak.

Ez utóbbi szabály megsértése jogsértés megállapításához vezethet, mint ahogy azt a Fővárosi Ítéltábla egyik jogerős döntésében meg is állapított. E szerint: „...*az alperesnek az áthelyezés megkezdése előtt be kellett volna szerezni a szakvéleményt, de erre csak a munkák folyamán került sor és a Lektorátust, illetve a mű áthelyezéséhez a jogszabályban előírt szakvéleményt az alperes nem a határozathozatal előtt szerezte be.*”⁴ Hasonló ügyben a bíróság a szerzőt megillető személyhez fűződő jogok sérelmét azért állapította meg, mert az önkormányzat, mint tulajdonos az áthelyezésről szóló döntést megelőzően nem szerezte be a jogszabályban előírt, műalkotás művészi értékére vonatkozó szakvéleményt, illetve a jogosultat az áthelyezési döntés meghozatalába nem vonták be.⁵

Jelen esetben - a Megkeresés értelmében - az Önkormányzat több ízben felvette a kapcsolatot a szerző jogutódjával, azonban az Öktv. előbbieken idézett rendelkezései értelmében a jelen eljárás kötelező elemét képező művészeti szakvélemény bekéréséről a Megkeresés nem tesz említést.

Összefoglalás

Az eljáró tanács érdemi döntést tartalmazó szakvélemény nyújtására nem jogosult, kizárólag támpontot, egyfajta szempontrendszert nyújthat a Megkeresést benyújtó önkormányzat számára.

Az eljáró tanács a rendelkezésre álló bizonyítékok ismeretében megállapította, hogy:

- **A Szobormű védelmi ideje nem telt el, ezért annak szerzői jogi védelme jelenleg is fennáll.**
- **Erre tekintettel a Szobormű áthelyezése és a szerzőt megillető mű integritáshoz való jog közötti viszony vizsgálata a mű egységességéhez kapcsolódó szempontrendszer alapján történik.**

⁴ Ld. Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.287/2012/5.

⁵ Pest megyei Bíróság 14. P. 23.377./2009. (monori Felszabadulási Emlékmű) in: SZJSZT-19/2012.

- Amennyiben az előbbi vizsgálat alapján a szerzői becsület és hírnév sérelme megállapítható, a szerzőt megillető szerzői jog a megrendelőt megillető tulajdonjoggal való összemérése szükséges.
- A szerzői jog a tulajdonjog által korlátozható-e, és ha igen, milyen mértékben, illetve milyen módon, arról a jogalkalmazónak (azaz bíróságnak) az eset valamennyi körülményeit figyelembe véve a rendeltetésszerű joggyakorlás [Ptk. 2. § (2), 5. § (1)-(2) bekezdései] alapján kell döntést hoznia.⁶
- A szerzői jogok „formális” sérelmének elkerülése érdekében a köztéri szobrok áthelyezését érintő képviselőtestületi döntést megelőzően a műalkotás művészi értékére vonatkozóan szakvéleményt kell beszerezni, illetve a szerzői jog jogosultjának bevonása szükséges a szobor áthelyezését érintő döntési folyamatba.

Budapest, 2013. május 27.

Dr. Győri Erzsébet
a tanács elnöke

Dr. Hepp Nóra
a tanács előadó tagja

Dr. Farkas Ádám
a tanács szavazó tagja

⁶ Ld. SZJSZT-06/2007/01.